

Bestuur en ingelanden van het **WATERSCHAP de HILMAHUISTER MOLENPOLDER** zijn verheugd U mede te kunnen delen dat de restauratie van de watermolen één dezer dagen is voltooid.

Op DINSDAG 6 JUNI a.s. om 2.00 uur,
zal de molen officieel weer in gebruik worden genomen. Gedeputeerde Halbe Kuipers zal de officiële openingshandeling verrichten.

Wij nodigen U gaarne uit deze gebeurtenis bij te wonen. Na afloop zal een bijeenkomst worden gehouden bij Rob en Ina Wolff te Visvliet.

Om een indruk te krijgen van het aantal aanwezigen verzoeken wij U bijgevoegde antwoordkaart **vóór 2 juni a.s.** aan ons retour te zenden.

Gerkesklooster, mei 1978

Namens bestuur en ingelanden, van het
waterschap de Hilmahuister Molenpolder

F. M. Faber, voorzitter

P. Siegersma, secretaris

De Windwatermolen van de Hilmahuister Molenpolder te Visvliet

De geschiedenis van deze molen begint voor de Provinciale Groninger Molencommissie in 1958.

De polder vroeg toen op grond van artikel 1 van de wet monumentenzorg vergunning voor het plaatsen van een dieselmotor in de molen.

Nadat O. K. en W. hieromtrent advies had ingewonnen verleende de staatssecretaris deze vergunning aan het bestuur van het waterschap (voorzitter A.J. Faber), waarbij de staatssecretaris schreef, dat naast de mechanische ook windbemaling voor de polder mogelijk zou blijven.

Een tijdlang heeft het waterschap deze combinatie in werking gehad.

Evenwel was de uitgevoerde constructie onvoldoende. De huidige voorzitter, F.M. Faber, ging heel wat keertje met een wiel, waarvan dan de kammen het weer niet hadden uitgehouden, naar de molenmaker Dijk te Leek. Later gaf hij de moed op, waarbij de polder alleen zijn onvertollig water op de Friese boezem met behulp van de dieselmotor uit ~~zijn~~ ging slaan.

Voor de molen was daarmee de toestand er niet beter op geworden.

In 1964 al ging de Molencommissie de toenmalige voorzitter, de heer F.A. Hazenberg, bezoeken om voor het behoud van de molen te pleiten. Na herhaaldelijk overleg schreef de heer Hazenberg ons op 13 juli 1970 dat de polder tot een afwachtende gouding was overgegaan. Afgewacht werd of ook de Hilmahuister Polder zou worden betrokken bij de concentratie van waterschappen.

De Molencommissie toonde vasthoudendheid, want op ons advies stuurden Gedeputeerde Staten op 13 april 1971 een brief aan het polderbestuur, waarin werd uiteengezet hoezeer de mogelijkheden tot behoud van de molen waren verbeterd, dank zij verbeterde subsidies bij restauratie, en ook door de instelling van de subsidieregeling voor het jaarlijkse onderhoud. Hoewel hierdoor vooreerst nog niet veel veranderde, was de molencommissie blij dat in het dorp ook stemmen opgingen voor het behoud van de molen. Hiermede kregen wij contact met bestuursleden van de vereniging voor plaatselijk belang, de heer H. Boonstra (gemeenteraadslid voor de P.P.R.) en de plaatselijke timmerman-aannemer Kiestra.

Na de restauratie van Holman in 1950 werd al met al de molen alleen in stand gehouden als bemalingshuis. Soms werd wat riet bijgestoken, waarbij dan geen gebruik werd gemaakt van de regeling tot subsidiëren van het jaarlijkse onderhoud.

Enige doorbraak in deze situatie kwam met de storm van 13 november 1972.

Nadat er - zoals het waterschapsbestuur aan de Molencommissie vertelde - onbekenden bij de molen waren geweest, werd later duidelijk dat de rayon-opzichter van de rijksdienst voor de monumentenzorg daar samen met de molenmaker Alserda een lijst van restauratiewerkzaamheden hadden opgesteld. Dat was op 8 mei 1973. Ook kwam de Molencommissie er achter dat de ingevulde lijst was bezorgd in het waterschapshuis van Westerkwartier. Het eindbedrag van deze begroting sloot toen op f 56.000,-. Helaas was hiermede dus geen overleg betracht. Hiermede werden enkele ernstige moeilijkheden ingeleid, waar later veel overleg en correspondentie voortvloeide.

1. De begroting voorzag niet in het weer kunnen bemalen met windkracht, er was niet weer in opgenomen ^{lid} een constructie om dieselkracht en windkracht te kunnen verwisselen.
(Hiermede werd dus voorbij gegaan aan de brief van OKM 1952 en tevens aan de overeenkomst tussen de provincie en het waterschap, voortvloeiende uit de reglementering voor waterschappen).
2. In de begroting werd de zelfzwichting „weggerestaureerd“, hoewel bekend was en is dat in de regio op het behoud hiervan prijs wordt gesteld. Ook het waterschapsbestuur vroeg een wijziging van de begroting op dit punt, hetgeen de rijksdienst schriftelijk toestond.
3. Een zorgvuldige inspectie had moeten uitwijzen dat de x houten vijzel zijn tijd gehad had. Toen die schroef in het najaar van 1976 bezweek, ontstond het probleem dat een nieuwe vijzel moeilijk onder de subsidie zou kunnen vallen, wanneer de windkracht buitenspel was gezet.

Gelukkig besloot het wap. in januari 1974 besloten tot restauratie. De secretaris van de Molencommissie verzorgde voor het waterschap de subsidieaanvragen. ~~tot~~ Naast de gebruikelijke toezeggingen van rijk, provincie en gemeente kwamen er ook bijdragen van het Kammingafonds, het Prins Bernhardfonds en .. een kleine bijdrage van de vereniging plaatselijk belang. Gewerkt werd op een bedrag van f 65.000,-.

Met de restauratie kwamen er veel moeilijkheden door het ontbreken van een goed overlegstructuur. Toen ~~door~~ het polderbestuur voor het eerst met de heer Heijdra kennis maakten, was dat naar aanleiding van het feit, dat hij kwam meedelen, dat de polder toch maar beter wel kon afzien van de zoveel duurdere zelfzwichting. Hoewel er al een schriftelijke bevestiging van Monumentenzorg lag (zie punt 2 hierboven) ging de polder inderdaad dat briefje schrijven.

Dat was de provincie niet naar de zin. Ook wilde de provincie een goede

64

technische oplossing. Het waterschap ging zich hiervoor onder meer verstaan met de molenmakerij Bremer, die precies kon vertellen hoe je dat in- en uitschakelen moest maken. Evenwel kwam die opdracht terecht bij het landbouwmechanisatiebedrijf Oldenburger, ook het is lateraan een andere stalen vijzel. Dat lukte dan na de diverse vijfen en zessen, met onder meer een verkeerde vijzel uit Duitsland en een tijd van noodbemaling.

De rijksdienst voor de Monumentenzorg ging het standpunt innemen dat - als de provincie zozeer prijs stelde op de windkracht als reservekrachtbron - ze dan ook maar extra in de beurs moest tasten. Het rijk wilde dat maar in beperkte mate doen.

Welnu, de provincie is er ingesprongen met een extra bijdrage.

Alserda is tenslotte na een onderbreking, onder meer omdat de betaling stagneerde, gereed gekomen. De roeden kwamen van de fa. Brunia te Exmorra, en - zoals geschreven, het overbrengingsmechanisme en stalen vijzel werden gemaakt door het landbouwmechanisatiebedrijf Oldenburger te Lutjegast.

Gedeputeerde Halbe Kuipers is een inwoner van het dorp Visvliet.

Hij heeft zich ervoor ingezet dat tenslotte de strubbelingen werden overwonnen.

Ook een eresaluut voor het polderbestuur.

Uit een oogpunt van waterbeheersing heeft de polder de windkracht niet meer nodig. Het bestuur heeft zich toch de waarde van een molen weten te realiseren. De voorzitter Faber en zijn zoon zijn technisch ingestelde mensen. Zij hebben wel eens de gedachte uitgesproken de molen weer te laten draaien. Het is op de officiële openingsdag interessant te horen of omtrent de bediening nadere berichten bekend zijn.

Groningen,

5 juni 1978.

P. Jongema

De laatste financiële moeilijkheden betreffen de verdeelstukel voor de kosten van het uitschakelbare mechanisme en de stalen vijzel. Na overleg tussen de 1^e afd. Griffie en Mon. Zorg is dat geworden: CRM 20%, provincie 50% en gemeente Grijpskerk 30% (toepassing Verfijningsregeling Monumenten).

De windwatermolen van het waterschap Hilmahuistermolenpolder te Visvliet

Het Groninger Molenboek vermeldt onder nr. 46 een aantal gegevens over deze molen (zie bijgaande fotokopie).

Tot omstreeks 1957 werd de polder alleen met windkracht bemalen.

In januari 1958 vroeg de voorzitter aan de rijkscommissie voor monumenten-
zorg schriftelijk om een vergunning tot het plaatsen van een dieselmotor in de bestaande windwatermolen, zulks op grond van artikel 1 van de wet monumentenzorg. In werkelijkheid was de motor al geplaatst; het polderbestuur vroeg de vergunning alsnog aan naar aanleiding van het gestelde in de brief van G.S. van 25 oktober 1957, nr. 16148/24, 1-ste afd. Het verzoek werd gemotiveerd met het kunnen bemalen bij windstilte, terwijl voorts werd meegedeeld dat de windbemaling geheel in tact zal blijven. Op 20 aug. 1958 antwoordde de Molencommissie op de kantbrief van de rijkscommissie voor de monumentenzorg. Het was haar gebleken dat reeds een Armstrong - Siddeley ruwoliemotor van 11 pk in de molen was geplaatst, „welke door enkele zeer eenvoudige handelingen op de vijzel kan worden aangesloten. In de af te geven vergunning moeten echter wel voorwaarden worden gesteld met betrekking tot het brandvrij opstellen van de motor. Zo moet b.v. een metalen kap om de motor worden aangebracht en moet de opslag van olie buiten de molen worden aangelegd. Voorts ware in de af te geven vergunning te vermelden dat de windbemaling voortdurend in goede staat moet worden gehouden”.

De staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen verleende bij brief van 3 oktober 1958 de gevraagde vergunning met de voorwaarden voor de beveiliging (die nooit zijn nageleefd, waarbij echter mag worden aangetekend dat het plaatsen van de olietank buiten de molen wellicht niet eens een goede gedachte was). De staatssecretaris sluit de brief met de zin „Gaarne spreek is de verwachting uit dat de windmolen in goede staat wordt gehouden, opdat naast mechanische ook windbemaling voor uw polder mogelijk blijft”. Deze brief was gericht aan de heer A.J. Faber, voorzitter, Heerestraat 40, Grijpskerk, vader van de huidige voorzitter: F. Faber, Hilmahuisterweg 7, post Grijpskerk.

In strijd met de verwachting ging de molen toen een slechte tijd tegemoet. De constructie voor het in- of uitschakelen van de motor voldeed niet. De molenmakerrij, die de molen het laatst had gerestaureerd, de fa. U. Holman te Stroobos, had niet voldoende voorzien dat een bepaald houten rad in de gegeven omstandigheden aan een te zware tandwioldruk werd onderworpen. De heer F. Faber ging menigmaal met het bezweken rad naar de molenmaker B. Dijk te Leek (Homan ging met de molenmakerij ophouden). Het eind van 't liedje was dat van de windkrachtinschakeling afstand werd gedaan, waarbij - naar eigen verklaring - de heer Faber enig sloopwerk

eigenhandig uitvoerde.

Ook met de dieselmotor ging het niet zo best. De heer Faber (technisch ingesteld) en vooral de molenaar B. Wolters hebben heel wat uren besteed aan die machine. Het werd goed in 1975. Toen kwam er een Deutz-dieselmotor van 20 pk, die automatisch gaat draaien wanneer de aftasters in de sloot daatoo een contact tot stand brengen, en na verkregen peilverlaging op dezelfde manier afslaat. De electriciteit wordt verkregen van een /

De Provinciale Groninger Molencommissie bleef pleiten voor het herstel van de molen als windkrachtbenutter, respectievelijk huisvestingsgebouw voor de dieselmotor. We stelden het bestuur van de invoering van de onderhoudssubsidieregeling op de hoogte, alsook van de latere verbetering ervan. Ook wezen wij erop dat sommige onderhoudskosten (b.v. het enigszins bijhouden van de rietbekleding) nu buiten de subsidie vielen. De gesprekken (met de toenmalige voorzitter F.A. Hazenberg, Stationsweg 6, Lutjegast) en ook de brievenaan zijn adres leverden geen resultaat op.

Op 9 oktober 1969 vroeg de polder aan G.S. vergunning om de wieken te mogen verwijderen. Ook bij het behandelen van deze vergunning pleitte de Molencommissie ervoor, de molen niet aan de tand des tijds over te geven. Op 13 juli 1970 schreef F.A. Hazenberg aan de Molencommissie:

„In antwoord op uw brief van 2 juli diene het volgende. Onze kortgeleden „algemene ingelandenvergadering besloot, gezien de toekomstige concentra- „tieplannen van de waterschappen in onze provincie, een afwachtende hou- „ding aan te nemen, inzake grote uitgaven voor de watermolen. Wél is op- „dracht gegeven voor het herstel van de rietdak der molen, wat door ziekte „van de rietdekker enige vertraging onderging“. G.S. wees overigens het verzoek tot het verwijderen van de roeden af, omdat de veiligheid al vol- doende was gediend met het uitnemen van het hekwerk. Ook G.S. drongen in deze brief van 13 april 1971 op herstel aan, wijzende op de verbeterde financiële mogelijkheden bij herstel en onderhoud.

Gelukkig ging de algemene toeneming van de waardering van windmolens ook niet aan Visvliet voorbij. In 1973 bleek duidelijk een gunstiger klimaat te zijn ontstaan; bij de nieuwe voorzitter F. Faber, maar ook b.v. bij de vereniging plaatselijk belang Visvliet (de heren H. Boonstra en J. Kiestra). Bovendien was restauratie nog dringender geworden door de storm van 13 november 1972.

/ accu. Het waterschap heeft ook geïnformeerd naar het aanbrengen van een elektrische leiding naar de molen (voor een electromotor), maar deze zou -- door zijn grote lengte -- vele tienduizendenguldens kosten.

Het bestuur kwam moeizaam over de streep. In september 1974 gingen de subsidieverzoeken uit. Overgelegd werd de begroting, gedateerd september 1973, met als eindbedrag f 56.000,—.

Het totstandkomen van die begroting is een verhaaltje apart. Hieromtrent was met het polderbestuur (en ook niet met de Molencommissie) geen overleg gepleegd. Slechts was aan het bestuur bekend dat onbekenden uitvoerig bij de molen bezig waren geweest. Dat bleken later te zijn de rayonopzichter van de rijksdienst voor de monumentenzorg en de door hem aangetrokken molenmaker Alserda te Doezum. Ook bleek dat deze begroting werd gedeponereerd in het waterschapshuis te Zuidhorn. Bij speurwerk door de Molencommissie kwam ze uit een bureaula. Het waterschap Westerkwartier deed er verder niets mee; stelde zich nogal passief op en weigerde later een financiële bijdrage voor de restauratie. In de begroting werd het opruimen van de zelfwichterij voorgeschreven; ook werd later duidelijk dat niet was voorzien in het weer buikbaar maken van de windkracht. Ook was niet gedacht aan een nieuwe vijzel, hoewel de molencommissie vaststelde dat de oude vijzel af was. Met dit soort solowerk was de basis gelegd voor vele latere moeilijkheden.

De Molencommissie, in het bijzonder haar voorzitter gedeputeerde Halbe Kuipers, kon slechts moeizaam de nodige medewerking van de rijksdienst voor de monumentenzorg, Haar streven was herstel van de molen volgens zijn oude staat met zelfwichting met de mogelijkheid tot het benutten van de windkracht. De volledige medewerking werd niet van het rijk verkregen, ook niet in financiële zin. Het gevolg was dat de provincie een extra bijdrage voor deze molen verstrekke. De gemeente Grijpskerk ging 30 % bijdragen in de totale restauratie, die ook het maken van een nieuwe stalen vijzel omvatte. *Bijdragen werden ook verkregen van het Prins Bernhardfonds, het Kammingafonds en de Vereniging Plaatselijk Belang.* Niet onvermeld mag blijven dat de restauratie een tijdlang werd onderbroken. Er was bij de rijksdienst stagnatie in het uitbetalen van de tussentijdse declaraties, waarna het polderbestuur een schuld jegens de molenmaker liet ontstaan. *Ook niet onvermeld mag blijven* dat niet in de laatste plaats het polderbestuur zat opgescheept met onduidelijke situaties en soms tegenstrijdige adviezen. Uiteindelijk verdient het bestuur lof, want er zijn maar weinig watermolens bij kleine polders in Groningen te noemen, waar men er toe kwam de molen in oude glorie te herstellen.

De molen werd op 6 juni 1978 officieel weer in gebruik gesteld door gedeputeerde Halbe Kuipers, die een dag later de jongste oud-gedeputeerde van Nederland werd.

De restauratie bedroeg ruim f 130.000,—.